

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 141, GOD. VIII, BEOGRAD, UTORAK, 19. NOVEMBAR 2013.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 17. decembra

MIXER

Piše: Adriana Sabo

FAŠIZAM I MI

Jedan pogled na ulogu žena u srpskom društvu

Mnogi su već skrenuli pažnju na sve snažniju fašizaciju našeg društva. Kako je poznato, ovu ideologiju karakteriše centralizacija vlasti, potpuna kontrola nad svim aspektima društva i netrpeljivost prema svim oblicima drugosti, te ruku pod ruku ide sa mizoginijom, nacionalizmom, rasizmom, homofobijom, itd. Ovaj tekst pišem iz glavnog grada AP Vojvodine u kome živim od nedavno. Za mog života u Novom Sadu je postalo bolno očigledno da već navedene ideje predstavljaju i stvarnost u kojoj živimo. Kako se često sa ponosom ističe, Vojvodina je region u kome žive pripadnici preko dvadeset različitih etničkih grupa, a multikulturalnost i otvorenost za sve se, makar plakatno, ističu kao najveće vrline Vojvođana. Paralelno sa ovim diskursom, može se pratiti i onaj, vrlo vitalan, kojim se ističe da je AP deo Srbije, da je njeno većinsko stanovništvo srpsko i da se srpska kultura neprekidno guši zbog navodne otvorenosti prema manjinama (sa akcentom na reči „manjina“ koja stoji u suprotnosti „većini“). Neću ulaziti u složenost političke situacije u Vojvodini koja seže duboko u našu prošlost. Ono što bih ipak želela da istaknem jeste činjenica da je upravo ta druga struja dograbila vlast sa političkim promenama do kojih je došlo 2012. godine. Uprkos tome što demokrate imaju većinu u vojvođanskom parlamentu, „stvarnu“ vlast u pokrajini i njenom glavnom gradu drže Naprednjaci i odbegli članovi Dveri, koji su formirali novu stranku pod nazivom Treća Srbija.

KAD MARŠIRA TREĆA SRBIJA

U poslednjih godinu dana, svedoci smo, očigledno, centralizacije vlasti, postepenog uspostavljanja totalne kontrole nad svim aspektima društva (koje još uvek traje) i, što je u vojvođanskoj sredini posebno upečatljivo, jačanja netrpeljivosti i mržnje prema drugom (drugima). Ona se, u pravom duhu fašizma, očituje kroz gotovo paranoičan strah od drugosti, koja se doživljava kao neprijatelj za „našu“ kulturu, državu, jezik itd. Tako su, da navedem samo nekoliko upečatljivih primera, u poslednjih godinu dana, natpisi na novosadskim autobusima promenjeni iz latiničnog u ćirilčno pismo, a zatim je direktor Kulturnog centra Novog Sada, Laslo Blašković, smenjen, jer ova institucija nije imala ćirilčni natpis, te je tako, kako se smatralo, doprinosila marginalizaciji ćirilice, a samim tim i srpstva, pravoslavlja, svetosavlja itd. Jer ovo je Srbija i svi koji u njoj žive moraju znati srpski jezik i ćirilicu. Bez obzira na to što ona nije pismo Mađara, Rumuna, Rusina, Čeha, Slovaka i mnogih drugih etničkih grupa koje žive na ovoj teritoriji, oni će morati da se prilagode većini, a svima mora biti jasno ko je većina, a ko manjina. Na njegovo mesto došao je aktuelni direktor, Andrej Fajgelj, pravoverni stanovnik Treće Srbije. On je stao u odbranu većinske kulture u Srbiji i sada vredno radi na očuvanju ćirilice i drugih svetinja, produhovljenju omladine i njihovom vaspitanju. Zbog toga je nedavno i cenzurisao, odnosno „uredio“, kako sam kaže, izložbu studenata master studija odseka za slikarstvo Akademije umetnosti i to kako ne bi dozvolio da obični građani, od kojih većina veruje u boga, trpi uvrede od strane mlade slikarke, Danije-

le Tasić. On je, kako sam navodi, u razgovoru sa umetnicima, profesorima, studentima, građanima ali i predstavnicima crkve i svim ljudima dobre volje, odlučio da po sopstvenom ukusu preuredi izložbu i ukloni rad koji prikazuje siluetu muškarca, razapetu između novčanica. Jer je svim pravovernim Hrišćanima jasno da je na slici zapravo Isus koji grabi pare, a to smeta njihovoj religiji. Za ateiste u Srbiji nema mesta, oni su pretnja čvrstom poretku zasnovanom na simbiozi crkve i države. Za to vreme, među „običnim ljudima“ dolazi do eskalacije nasilja i mržnje, naročito među mladima. Tako su, na primer, učenici pretukli profesora iz zabave. Hronika je, pored „uobičajenih“ izveštaja o udesima, prepuna vesti o „maloletnim licima“ koja nasumično napadaju i fizički maltretiraju prolaznike. Drugim rečima, netrpeljivost prema drugom se doslovno manifestuje na ulicama.

PORODICA KAO OSNOVNA ČELIJA FAŠIZMA

Ipak, iako se u javnosti pažnja posvećuje ovim aspektima fašizacije društva, čini se da još uvek izostaje svojevrsno „rodno čitanje“ ovakve situacije. U kontekstu današnje Srbije, ili preciznije njene severne pokrajine, izuzetno je teško pronaći očigledne primere negativnog odnosa čelnika vlasti prema ženama. Drugim rečima, predstavnici Treće Srbije i Dveri, koji u svojim rukama trenutno imaju političku moć, nikada otvoreno nisu zastupali neki od stereotipnih viđenja uloge žene u društvu. Tako, na primer, već pomenuti Andrej Fajgelj nikada neće napraviti grešku i reći da su žene prirodno inferiorne.

Stranke koje su trenutno na vlasti, dakle, imaju veoma „lepo upakovan“ politički program, koji je ideološki naizgled veoma daleko od militantnog nacionalizma pojedinih organizacija. Utemeljen je na sasvim utopijskim idejama, a njihova „desna pozicija“ nije uvek očigledna (mada jeste uvek prisutna). Tako se neki segmenti programa Treće Srbije, istaknuti na njihovom sajtu mogu okarakterisati kao „univerzalno pozitivni“. Naime, ova stranka se sa jedne strane zalaže za decentralizaciju države i razvoj manjih regiona i opština, zatim za obnovu ekonomije i privrede, očuvanje životne sredine, povećanje kvaliteta hrane, podizanje pismenosti, za promene u obrazovnom sistemu, smanjenje kriminala, otklanjanje korupcije, iskorenjivanje nasilja, pružanje jednakih mogućnosti za sve (i muškarce i žene), očuvanje porodice itd. Sa dru-

ge strane, pojedine tačke njihovog programa daju prethodno navedenim tačkama jasno desničarski kontekst. Uz utopijske ideje javlja se i obnova kraljevine Srbije, zalaganje za sveprisutnost crkve i hrišćanskih vrednosti u društvu, očuvanje srpskog nacionalnog identiteta, sprečavanje daljeg širenja bele kuge itd. Sa jedne strane, građanima i građankama se nudi utopija, država bez korupcije, GMO-a, koja kao takva ima razvijenu industriju i privredu i mogućnosti da ulaže u obrazovanje, kulturu, umetnost i slično. Sa druge strane se desničarske ideje postavljaju kao ključne u ostvarivanju ove utopije, dok bazu svih ovih promena čini tradicionalno, patrijarhalno društvo: povratak „pravim vrednostima“ i moralu koji će Srbiji pomoći da u svetu konačno dobije zaluzeno priznanje i mesto koje joj oduvek pripada.

U ovakvom političkom programu, efektno je zamađljena uloga žene. Jedan njegov deo posvećen je, neočekivano, ali u duhu utopije, ostvarivanju jednakosti žena. Kako smatraju, treba nam omogućiti da same odaberemo da li ćemo biti domaćice ili poslovne žene, a zatim se naglašava i da je nužno podići vrednost našeg rada u društvu. No, kako primećuju, u zemlji se „razvija [...] ideologija koja ženu želi da izvuče iz porodice i usmeri samo na karijeru i poboljšanje materijalnog položaja. Treća Srbija se zalaže da žena dobije priliku da sama izabere svoj poziv i da razvija sve strane svog bića, kako one koje se odnose na karijeru, tako i duhov-

ne, biološke i emotivne“. Drugim rečima, dolazi se do stava da je porodica, i to tradicionalna porodica, stub srpskog društva, a taj stub je u krizi. Žena može imati karijeru, ali istovremeno mora biti i majka, mora ispuniti svoju, bogom danu reproduktivnu ulogu. U tom smislu se u ovom diskursu nikada neće naći eksplicitan stav o tome da je žena inferiorna, da treba da služi mužu i da je njena vrednost uslovljena njenim reproduktivnim mogućnostima. To su stavovi čiju afirmaciju Treća Srbija prepušta sestrinskim institucijama i organizacijama, poput crkve, ili ekstremističkim organizacijama, ili pak dugo negovanoj tradiciji isključivanja žena na ovim prostorima. Drugim rečima, u njihovom diskursu postoje svojevrsne beline čije je popunjavanje prepušteno drugima, a na to ko su ti drugi se ukazuje svojevrsnim „linkovi-

MIXER

Adriana Sabo: Fašizam i mi

ŠTRAFTA

Haris Imamović: Njogoš je najskuplja

Bečkovićeve riječi

Aleksandar Pavlović: Protiv slavističkih vetrenjača

ARMATURA

Ivica Mladenović: Srbija u transformaciji iz
socijalizma u kapitalizam

VREME SMRTI I RAZONODE

Siniša Tucić: Život Uber Alles

Rad Danijele Tasić

ma“. Mesto žene u crkvenoj hijerarhiji, na primer, sasvim je očigledno, a pripadnici ove stranke jasno ističu njenu suštinsku važnost za naš narod. Ista je situacija i sa monarhističkim uređenjem, za koje se takođe zalažu. Dakle, žene su sa pozicija moći uklonjene veoma lukavim obrtom, a njihovo svođenje na reproduktivnu funkciju prikazano je kao stvar izbora (i to izbora samih žena).

JARAM REPRODUKCIJE

Heteroseksualni par jeste baza „zdravog“ i „normalnog“ društva, o čemu svedoči i nedavna kampa-nja Dveri sa sloganom „Porodica na prvom mestu“ i grafičkim rešenjem koje prikazuje mušku, žensku i dečju ruku jednu u drugoj, obojene bojama srpske zastave. Oni koji nisu u braku, ne žele ili ne mogu da imaju decu, pripadnici LGBT populacije itd., pretnja su naizgled harmoničnom ustrojstvu društva. Pošto ipak živimo u 21. veku, neka odstupanja su naravno moguća – dozvoljeno nam je da glasamo, da se školujemo i da radimo, ali društvu postajemo „vredne“, odnosno naše postojanje dobija smisao onog trenutka kada počnemo da radamo. I to je ono što se krije iza diskursa aktuelnih desničara.

ŠTRAFTA

Piše: Haris Imamović

NJEGOŠ JE NAJSKUPLJA BEČKOVIĆEVA RIJEČ

Nakon što je, početkom ove godine, na Svetosavskom balu u Stanišićima, novinarka RTRS-a prekinula govor akademika Matije Bečkovića u trenutku njegove kulminacije („Krst kojim se krstimo...“), zahvalivši mu se i objasnivši da, sukladno programskoj shemi, nema više vremena za govor uvaženog akademika, moglo se pomisliti da je vrijeme konačno preteklo Bečkovića. Akademik je tada ostao bez riječi. Zapanjen. Ali i smiješan. Da Bečković više nije toliki autoritet među Srbima moglo se vidjeti i nakon *Pesničke liturgije za Petra II Njegoša* koja je, povodom 200. godina od Njegoševog rođenja, održana 10. oktobra u Narodnom pozorištu u Banjoj Luci. Na toj manifestaciji je, osim Bečkovića, učestvovalo i još jedanaest pjesnika: Rajko Petrov Nogo, Gojko Đogo, Ranko Risojević, Branko Brđanin, između ostalih. („12 pesnika kao 12 Njegoševih apostola“, kazao je Dragan Stanić, predsjednik Matice srpske, kad su imali nastup u Beogradu, uspjevši tako ne pohvaliti i sebe samoga, jer je na liturgiji nastupio pod drugim imenom – Ivan Negrišorac.) Pjesnici su u Banjoj Luci čitali svoje pjesme o Njegošu, a u interpretaciji Njegoša pomogao im je i g. Boško Vujačić, guslar.

To da su Bečkovića ozbiljni Srbi prestali ozbiljno uvažavati, nije se dalo primijetiti tokom same liturgije (koja je, uzgred budi rečeno, trajala tokom Festivala pozorišta za djecu i kao da je bila u sklopu takmičarskog programa). Već *nakon* nje, kada su organizatori (Matica srpska, SANU i ANURS) ko zna koji put obznaniili medijima kako se vlast (Vlada Srbije, Vlada RS-a i patrijarh Irinej) oglušila na apel da se novčano pomogne organizaciji Liturgije, ali i naučnog skupa o Njegošu koji je trebalo da bude održan od 6. do 8. novembra u Beogradu, Novom Sadu i Banjoj Luci. Organizatori su dobili verbalnu podršku od njegove sveto-sti patrijarha, od uvaženih predsjednika i ministara kulture Srbije i Republike Srpske. Ali od finansijske pomoći su – kako je s najvećom žalošću kazao akademik Miro Vuksanović – dobili samo pare dovoljne da se urami jedan Njegošev poster u hodniku Ministarstva kulture.

Očigledno je da svekolike srpske vlasti, srbijanske i republičko-srpske, trenutno vode računa o datumu za pristupne pregovore, o provođenju Briselskog sporazuma i o dobrim odnosima s Crnom Gorom. O tome, naime, govori i izjava predstavnika Matice, SANU-a i ANURS-a da su tražili od vlasti 10 miliona dinara za naučni skup *Njegoš u svom i našem dobu*, na kojem se – kako su prenijele *Večernje novosti* – ne bi govorilo o Njegošu kao književniku, koliko o Njegošu kao vladiki, piscu i vladaru. O Njegošu kao Crnogorcu, tj. o Njegošu kao Srbinu, a ne Crnogorcu. O Njegošu kao čuvau kosovskog mita i Njegošu kao protivniku Milovog mita. O Njegošu kao članu Društva srpske slovesnosti koje je preteča SANU-a, tj. o Njegošu koji bi na briselske pregovore, tj. u kancelariju Ketrin Ešton, ušao na tenku. Tj. o Njegošu kao o Matiji Bečkoviću. Drugim riječima, Vlada Srbije izgleda shvatila da bi, pomažući ovakav politički (a ne književni ili književnonaučni) skup, zapravo bacila ideološki bumerang koji bi je, vrativši se natrag, možda i nokautirao. To bi takođe moglo da znači da Vlada Srbije više voli da srpsku ekonomiju u idućim desetljećima unište gospoda Stros-Kanovi, nego da je za nekoliko mjeseci uništi političko-ekonomski autizam kakav propovijeda-ju ufrakljeni Njegoševi apostoli.

Na vapaj letećeg cirkusa *Pesničke liturgije* – koji obilazi sve srpske prijestolnice: Beograd, Novi Sad, Banjaluku i Podgoricu – odazvala se samo jedna privatna firma i ponudila – 150 hilja-

Kao sjajan primer za ovo, više ili manje suptilno postavljanje žena na mesto koje im pripada može poslužiti i na početku teksta pomenut rad Danijele Tasić, koji je cenzurisao KCNS. Ona je pokazala da ume kritički da misli i da to razmišljanje pretoči u umetnost (što je polje još uvek rezervisano za muškarce), što je, uprkos svim plakatnim zalaganjima za slobodu mišljenja, za konzervativne čuvare naših morala bilo nedopustivo. Jer mlada žena koja svojom umetnošću ukazuje na vezu crkve i novca ne može biti dobra srpska majka koja će svoju decu vaspitavati u duhu pravoslavlja, te njen rad može imati samo poguban uticaj na društvo.

I na kraju, diskursi kojima smo okruženi nam se predstavljaju kao prirodni, da ne kažem bogom dani, i kao takvi nepromenljivi i neupitni. Sloboda govora, koje na ovim prostorima u poslednjih dvadesetak godina nije bilo previše, polako nestaje i ustupa mesto jednomu koje diktira crkva-država. A da bi se ovakvo ustrojstvo reprodukovalo, potrebno je kontrolisati i ljudsku reprodukciju, kontrolisati žene, ali tako da one same to ne primete. I u tome leži izuzetna opasnost aktuelne desničarske ideologije. Što bi rek'o naš narod, promenila je dlaku, ali ne i ćud ■

➔ Rad Raše Todosijevića *Gott liebt die Serben* ➔

da dinara. Potrebno je, dakle, još 9 miliona i 850 hiljada dinara da se napravi skup „u kojem neće toliko biti riječi o Njegošu književniku, koliko o Njegošu kao vladaru, vladiki i Srbinu“. 10 miliona dinara – izgleda da bi Njegoš mogao preteći Kosovo u utrci za najskuplju srpsku riječ! – dati za jedan takav predizborni skup Dveri ili Vojislava Koštunice, bilo bi uistinu nelogično. I Vlada zasad svojim ćutanjem signalizira da neće dati pare za takav maskenbal SANU-a na kojem će biti napadane njezine politike. Sve je to logično. Ali u analizama ovakvih predmeta ne treba previše pratiti ni logiku, jer nas je historija naučila da su čudni putevi gospodnji i da je još čudnija logika Radikala i SPS-a.

„Sveti Petar Drugi Petrović Njegoš očigledno se nije najbolje snalazio posle smrti. Teško je pobrojati grehove koje je počinio uplićući se u aktuelne događaje. Danas su možda najsporniji njegovi stavovi o Kosovu i Briselskom sporazumu od kojih on ne odstaje uprkos realnosti u kojoj živimo“, kazao je tada za *Večernje novosti* Matija Bečković. „Politika nas je uhvatila i za usta, i za nos, i za ruku, kao da nam ona sve određuje“, dodao je akademik Vuksanović. „Vlast okreće glavu od Njegoša, od očuvanja nacionalnog identiteta, odriče se svog kulturnog nasleđa, hoće u Evropu!“, zaključio je akademik Miloslav Tešić, tj. Jovan Delić,

BETONJERKA MESECA

Kad bih ja sada rekao stvari iz njenog privatnog života, Biljana Srbljanović bi bila bezobrazna i više ne bi mogla da govori i radi šta hoće, je l' tako?

Ivica Voajer Dačić

tj. Matija Bečković, tj. Miloslav Tešić. Dobro, Beograd je propao, hoće u EU, ne ratuje na Kosovu, hrli u propast, ne sluša SANU, nema ništa od njega. Ali šta je sa drugim svetim srpskim zemljama? Zašto one ne stižu Njegoševim apostolima upomoć kad je već započet novi Kosovski boj u narodnim teatrima Beograda i Banjaluke?

„Njegoš je upleten u aktuelne događaje i svi misle da je učesnik poslednjih ratova, da je igrao ulogu u Drugom svetskom ratu, da je uvek bio na gubitničkoj strani. A on nema nikakve veze sa aktuelnim parnicama (*sic!*) i besmislicama. Obračun sa njim je obračun sa njegovim narodom i kulturom. Nema aktuelnije reči od Njegoševe, živa je svaka njegova reč“, rekao je za *Večernje novosti* povodom novonastale situacije Matija Bečković, mudra glava. Njegoš (koji je pisao o parnicama, ovdašnjim, nacionalnim) nema veze s parnicama, našim ovdašnjim, ali svaka je njegova riječ živa (pa i ona o našim parnicama)! „Volio bih da se vrelo ove mudrosti malo razbistri, inače se na njemu mogu napojiti samo magarci“, kazao bi Šekspir. Bečković kaže da Njegoš nema veze s besmislicama, a već u sljedećim rečenicama ga je povezao s jednom besmislicom velikom, ne kao Lovćen već kao Mont Everest. I onda se njegovo prevosveštenstvo akademik Galimatijas pita zašto mu niko ne da 10 miliona dinara da kaže koju pametnu o Njegošu!

Ako je ona novinarka RTRS-a s početka dala razloge za radost svima onima koji ne vole lik i zlodjelo akademika Šerloka Čerača (kako ga zove pjesnik Miloš Živanović), onda je novinarka koja je za Dnevnik 3 RTRS-a pravila prilog s *Pesničke liturgije* u Banjoj Luci dala razlog za suprotne emocije. Ova druga je, naime, zaključujući prilog – u kojem je Bečković iskatapultirao još jedan nonsens, tj. da je Njegoš najveći duh u srpskoj književnosti do danas – kazala da je „Njegoš pisao više o budućnosti nego o svojoj sadašnjosti, a naš narod nažalost ne vidi svoju budućnost“ (tj. ne gleda njeogoševski, o budućnosti). Ne znam koliko je dotična novinarka svjesna šta je rekla tom svojom frazom o Njegošu kao proroku, tj. o njegovoj vezi sa silnim događajima koji su došli nakon što je umro, ali taj je njezin prilog, emitovan na javnom servisu, svakako dokaz da je ideologija koju predstavlja 12 samoproglšenih Njegoševih apostola itekoliko živa. Preveliko je, naime, to nasljeđe da bi ga trenutačni proces integracija u EU i NATO mogao zbrisati s lica zemlje i treba imati oči otvorene za mogućnost – ne neminovnost, već mogućnost! – da

će doći ekonomske krize kakve ni MMF ni EU neće moći liječiti, ili neće imati interes da liječe, kao što danas rade. Prošlost nas je previše puta naučila da nas ničemu ne može naučiti, ali ne treba zaboraviti da je 1847. godine, kad Njegoš objavljuje svoj *Vijenac*, u Crnoj Gori bila ogromna glad, da je osmanski feudalizam htio da napreduje na njegov račun, da Njegoš tada nije imao ni rusku pomoć ni evro-atlantske integracije i da mu je jedino sredstvo da očuva vlast bila nacionalistička ideologija. Bečković je čovjek takvih situacija. Opsadnih stanja, pa makar i kolektivno umišljenih. Bečković to priželjkuje, nada se tome, nevolju pretvara u vrlinu. On se nada da će Tada, s 279 navršenih godina, reći: „Pogledajte ovu stravu! Zar nisam bio u pravu!“ Onda će Dobričica do-trčati sa svojih 346 godina kazati: „Hej, pa i ja sam! Hajde da se opet igramo!“ Normalni ljudi se mogu nadati samo da će ta njegova nada ispasti smiješna. Ali mogu se i samo nadati da njihova nada neće ispasti smiješna. Ideološka pobjeda ne može biti garant, jer nema konačne ideološke pobjede nad nacionalizmom. To bi značilo da se treba i dalje boriti protiv njega? Da, ali ideološke borbe neće umnogomne utjecati na razvoj događaja, jer je Bečkovićeve ideologija bila hiljadu puta likvidirana u knjigama, u novinama, u tekstovima, prije nego što se on i rodio. Tekstovi mogu samo tumačiti stvari, ali oni sami neće usmjeriti povijest. U pitanju su mnogo složenije stvari.

Post scriptum

Tekst je napisan posle *Pesničke liturgije za Petra II Njegoša*. Naučni skup o Njegošu o kojem je riječ u tekstu održan je 1. i 2. novembra u Kosovskoj Mitrovici, a ne, kako su to u Odboru za obilježavanje planirali, od 6. do 8. novembra u Beogradu, Novom Sadu i Banjoj Luci. Skup je imao Dekan Filozofskog fakulteta prof. dr Branko Jovanović u Kosovskoj Mitrovici kazao je da da je Filozofski fakultet za ovaj skup imao podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Kancelarije za Kosovo i Metohiju. „Sa skupa šaljemo jasnu poruku da Kosovska Mitrovica i Kosovo i Metohija u celini jesu srpski tako kako ga mi razumemo, uvažavajući sve okolnosti u kojima se nalazimo. Mi se nikada nećemo odreći ni Njegoša, ni Kosova i Metohije, ni utemeljenja i baštine koju stvara na ovim prostorima“, rekao je Jovanović a prenio Tanjug. Potpredsednik Odbora za obilježavanje jubileja Dragan Stanić rekao je da su se obraćali svim nivoima vlasti i da su samo dobijali verbalnu podršku za skupove u Beogradu, Novom Sadu i Banjoj Luci. „Nikakva transakcija pritom nije regulisana. U ponedjeljak na poslednjem sastanku sa novim ministrom kulture dobili smo decidirani odgovor da ni u 2013. ni u 2014. ova manifestacija ne može da bude finansirana“, rekao je Stanić (RTS je to prenio 7. novembra). U Ministarstvu kulture kažu da je njihov stav da ne komentarišu šta nije urađeno, već samo ono šta jeste (preneo takođe RTS). Da podvučemo crtu – skup je bio, ali nije, jer je bio u Mitrovici a ne u Beogradu, Banjoj Luci i u Novom Sadu. Organizatori nisu dobili pare koje su htjeli i skup nije imao očekivanu medijsku promociju. Tako je to kad se sretnu najskuplja srpska riječ Kosovo (sada poznata pod imenom severna Kosovska Mitrovica) i najskuplja Bečkovićeve *jubilarna* riječ – Njegoš ■

Piše: Aleksandar Pavlović

PROTIV SLAVISTIČKIH VETRENJAČA

Slobodan Vladušić nedavno je u svojoj *Šta da se radi* kolumni u *Politici* osuo drvlje i kamenje po stranoj slavistici. Kao neko ko je na slavističkoj katedri u Notingemu doktorirao i predavao, smatram da je Vladušić neinformisan, ali i da njegovu kolumnu treba iskoristiti radi formulisanja strategije za afirmisanje naše kulture na stranim univerzitetima.

S UMA VIBOROVA

Reče mu jedan čo'ek, kaže Vladušić („Evo priče koju mi je ispričao prijatelj...“), da su negde, na nekoj katedri u EU, nekom studentu pravili probleme zato što je tvdio da je Crnjanski srpski pisac – ne može Srbin, mora ili Mađar ili Jugosloven. Pored nepoznatog izvora informacija (*ko?*, *gde?*, *kada?*...), i sam kontekst u kom se Vladušić inicira u ova ezoterična znanja ne uliva poverenje u njegovu obaveštenost („tokom zajedničkog ispijanja očeve rakije, čivasa ili Viborove votke“). „Već duže vremena do mene dopiru glasovi“, nastavlja autor u istom neinformativnom maniru, „kako se slavističke katedre ili zatvaraju ili reformišu tako da u njima glavni predmet ne bude književnost već tzv. svakodnevni život“. Na osnovu ovih „informacija“, Vladušić izvodi dalekosežan zaključak o pretvaranju nekadašnjih slavistika u neoimperijalne i neokolonijalne institucije: „Prvi su obrazovali prevodioce, poklonike druge, nacionalne (tj. naše) kulture, prijatelje jednom rečju; drugi regrutuju kompradore ili podučavaju lokalnim običajima trgovce, misionare i vojnike. Prvi nas smatraju kao sebi ravne, drugi nas vide kao skladište resursa. Za prve je dobro što postojimo. Za druge bi bilo bolje da nestanemo, ali da ništa vredno ne ponesemo sa sobom.“ Da zanemarimo autorov neodgovoran rekla-kazala spisateljski manir, ima istine u tvrdnji da su slavistike u svetu u krizi. Ali, razlog tome nije belosvetska zavera koja putem uklanjanja Crnjanskog iz kurikuluma želi da zagospodari našom teritorijom i resursima, nego opšta ekonomska kriza i trendovi u humanistici. Strani univerziteti su, *zamislite!*, vođeni željom za profitom, a slavistika je u današnje vreme neprofitabilna. Rusistika je, istina, sve popularnija, ali za jugoslavistiku se interesuje sve manje stranaca. Nekada smo na tržištu znanja mogli da ponudimo srpskohrvatski jezik kojim je govorilo 20 miliona ljudi u zemlji duplo većoj od Engleske i sa većim BDP-om nego Španija. Danas smo razbijeni na male i siromašne države i 3-4 zvanična jezika, a svi želimo lektore, profesore, a ako je moguće i čitave katedre posvećene samo našoj kulturi. Koji univerzitet u današnje vreme može to da priušti? Što se tiče pretvaranja studija književnosti „u tzv. svakodnevni život“, da li je V. čuo za studije kulture? Nije reč o tome da Englezi ljubomorno čuvaju svoje pisce a perfidno proteruju Crnjanskog i Andrića. Prosečan britanski student dolazi iz srednje škole u kojoj je saznao relativno malo o Šekspiru, još manje o Miltonu ili engleskom romantizmu, nije pročitao nijedan Dikensov roman a daj Bože da je uopšte čuo za Tekerija! Dragoceni sati i sati odlaze (a engleski semestar ima samo 10 nastavnih nedelja) na neke elementarne stvari o književnosti koje ovde znaju čak i

ponavljači, pošto tokom školovanja imaju na stotine obaveznih časova književnosti (plus popravni u avgustu). Drugim rečima, proučavanje književnosti već odavno nije kičma obrazovnog sistema u anglosaksonskim zemljama, a mahom ni drugde po Evropi. Danas je, da parafraziram Kiša, na Zapadu lakše sresti irvasa negoli nekoga ko je čitao Jakobsona. I to – sve manji interes za srbsitiku i književnost uošte – je naša realnost, realnost kojoj se moramo prilagoditi ako želimo da širimo našu kulturu u inostranstvu na akademskom nivou, i da sačuvamo i unapredimo ono što u toj sferi i dalje kako-tako opstaje.

KAKO UNAPREDITI SARADNJU

Evo, najzad, i mog skromnog *šta da se radi* u tri koraka. Prva stvar, brza, laka i besplatna, jeste uspostaviti efikasnu komunikaciju između stranih slavistika i domaćih institucija. Ovakve službe i osobe za vezu na nivou naših Ministarstava, univerziteta i fakulteta već postoje, ali su po pravilu loše organizovane, sa malo ili nimalo međusobne komunikacije i koordinacije. Rezultat: a) boravak stranih studenata u Srbiji, umesto da bude protokolarna stvar od tri mejla i pola sata posla, postaje noćna mora koja traje nedeljama ili mesecima, a kada studenti napokon dođu u Srbiju dešava im se da im nije obezbeđen (odavno dogovoreni) smeštaj itd., itsl; b) iako postoje sporazumi o razmeni studenata, ona je u suštini jednosmerna i ova siromašna zemlja ne koristi mogućnosti da jedan broj srpskih studenata, redovno i po javnom konkursu, pošalje na besplatne studijske boravke na strane univerzitete. Pritom, i oni malobrojni koji tu priliku iskoriste, po povratku se nađu u problemu jer im matični fakulteti ne priznaju ispite i poene koje su položili i zaradili na prestižnim stranim univerzitetima. Stoga, treba reorganizovati ovu raštimovanu službu za saradnju, ne smenjivati ljude kojima je to posao čim se promeni politički odnos snaga pa svaki put počinjati *ex nihilo*, upotrebiti, ako treba, (kao volontere ili konsultante) one koji imaju iskustva u radu sa stranim univerzitetima. Ukratko – olakšati a ne komplikovati saradnju onima koji je žele, a stimulisati saradnju s onima koji bi je možda želeli ili s kojima je ona nekada postojala pa zamrla. Drugo, srednjeročno i jeftino rešenje, jeste finansijski pomoći izučavanje srpske kulture na stranim slavistikama. Neko pametan je na Vladušićovom blogu pomenuo kako Slovenci sufinansiraju svoje lektore na stranim univerzitetima, i to je odličan i jednostavan model koji treba primenjivati. Koliko mi je poznato, slovenačka država plaća pola plate svakom svom lektoru u inostranstvu. A država zauzvrat sama određuje koga će tamo poslati, i šalje ih na po godinu/dve, pa tako desetine mladih Slovenaca i Slovenki dobije dragoceno međunarodno iskustvo, a mnogi stranci nauče malo slovenačkog, a bogami i podosta o njihovoj kulturi i istoriji. Rezultat: slavistička katedra koja se po pravilu nalazi u oskudici uvek će radije uzeti i teže otpustiti lektora za slovenački, kog dotira slovenačka država, negoli za makedonski, kog dotira niko. Predvidljivo, lektora za makedonski u Evropi ima malo ili nimalo. Da budem konkretan do trivialnosti, ako Slovenci svojim lektorima daju cca 1000 evra mesečno, naši bi mladi ljudi za 500 ili 700 evra (plus isto toliko od matične strane katedre) itekako bili zainteresovani za taj posao. Jedan takav lektor, dakle, koštao bi godišnje našu državu manje negoli omanji prijem sa zakuskom u ambasadi. Verujem da bi pametnom politikom preraspodelile skromnih sredstava za nekoliko godina bilo moguće imati još pet do deset lektora za srpski jezik u inostranstvu. Najzad, treći, dugoročan i, može biti, pomalo utopistički cilj bio bi strateško povezivanje Srbije, Hrvatske, BiH i Crne Gore radi promocije jugoslavistike u svetu. Nakon raspada, neke su katedre ostale okrenute Zagrebu, neke Beogradu, a tek poneka sarađuje sa šehar Sarajevom. Na gubitku smo svi, i umesto tvrdoglavog insistiranja na lingvističkim i kulturološkim razlikama, partnerstvo (ponavljam: ne bratstveničko-i-jedinstveničko nego strateško) bi nam omogućilo bolju promociju na surovom inostranom tržištu znanja.

TREZ(VE)NO PROTIVU OTMIČARA (CRNJANSKOG)

Da zaključim: Vladušić slovi za odličnog poznavaoa savremene srpske književnosti, i kao takav je verovatno popularno društvo „tokom zajedničkog ispijanja očeve rakije, čivasa ili Viborove votke“. Ali on je neupućen u pitanja strane slavistike, i rekla-kazala način na koji iznosi veoma ozbiljne tvrdnje o rasrbljavanju Crnjanskog i neokolonijalizmu stranih slavistika neprimeren je za odgovornog intelektualca. Ipak, on je svakako ukazao na stvaran problem, a to je odumiranje slavistike na stranim univerzitetima, koja trenutno opstaje ponajviše zahvaljujući entuzijazmu (sve manjeg broja) stručnjaka za našu književnost i kulturu, a ponajmanje zahvaljujući naporima naše države i kulturnog aparata na širenju srpske kulture. Siromašna zemlja poput naše mora da se bori, načinom i jezikom koji taj svet razume, kako da na najbolji i najjeftiniji način promovise svoju kulturu. U suprotnom, može nam se desiti da za deceniju-dve trošimo milione evra kako bismo ponovo pokrenuli ono što danas možemo sačuvati i unaprediti sa deset ili dvadeset puta manje novca ■

→ Ilustracija sa Interlibera 2013. ←

ARMATURA

Piše: Ivica Mladenović

SRBIJA U TRANSFORMACIJI IZ SOCIJALIZMA U KAPITALIZAM

Dve decenije posle

BEAUCOUP PLUS ROYALISTE QUE LE ROI

Ustavnim promenama iz 1989. i usvajanjem novog Ustava Srbije u septembru 1990. oficijelno je ukinut jednopartijski sistem s monopolskom ulogom SKJ, a restaurisan oblik političkog ustrojstva tzv. „građanske višepartijske demokratije“, koja je u nešto drugačijoj formi egzistirala i u monarhističkoj Jugoslaviji. Od tada, socijalizam i Jugoslavija postaju deo nepoželjne prošlosti Balkana. Novo-tronizovani politički i burazerski kapitalizam imao je svoju jasno interesnu logiku u denunciranju svih supra-etničkih identiteta, ali i u persiflaži istinske demokratije. Nametanje identitetskih i simboličkih rascepa bilo je u funkciji što lakše eksproprijacije društvenog i javnog dobra stvaranog u prethodnom periodu. Rat „protiv svih jugoslovenskih naroda“ bio je sredstvo u procesu stvaranja „višepartijsku“ diktaturu. Pa tako, i „miloševićevski“ i „demokratski“ period obeležava ista logika, koja se manifestuje kroz divergentne i naizgled negacijske političke simbole, ali sa jasnom socijalnom vertikalom. Iako su promene iz 1990, ali i one iz oktobra 2000, dovele do relativnih pomaka u društvu, one nisu uspele da izmene koncept „partijske diktature“ koji je duboko i strukturno usađen u političku kulturu naših prostora, a čiji je specifičan oblik „jendopartijska diktatura“. Danas, umesto većeg broja frakcija koje su postojale u SKJ imamo ispražnjene oblike parlamentarizma, koji preko partijske države i tajkunske kontrole medija sprečavaju svaku nezavisnu političku artikulaciju. „Mono-partijsko“ stanje zamenjeno je „mono-ideološkim“, a SKJ brojnim političkim partijama, čije se razlike ispoljavaju u granicama aktuelno hegemonog neoliberalnog poretka. Može se reći da su sve stranke i pokreti u Srbiji postali „beaucoup plus royaliste que le roi“ u odnosu na svoje pandane na Zapadu, prihvatajući liberalno–buržoasku skolastiku o kraju istorije i definitivnoj pobedi liberalnog kapitalizma. Štaviše, ako pogledamo stenograme s partijskih kongresa i satanaka Saveza komunista Srbije iz 1970–ih, uočićemo da su razlike među glavnim frakcijama tadašnjih birokratizovanih komunista bile (supstancijalno) mnogo značajnije nego ove današnje, između parlamentarnih političkih stranaka u Srbiji. Isto tako, u „jendopartijskom“ socijalizmu za napredovanje u društvenoj strukturi primarnije je bilo obrazovanje od partijske knjižice, dok danas, partijski resurs ima najveći značaj za socijalnu mobilnost. Kada se provincijalnom shvatanju demokratije i savremenoga sveta doda pomenuto uporno korumpiranje društva preko partijske države i po partijskoj osnovi dodeljenih sinekura, postaje jasno da su politički delatnici, uz privredne, ključni akteri opstrukcije društvenog razvoja i glavni petrifikatori nedemokratske političke kulture.

ZATVORENA KAPITALISTIČKA DRŽAVA I NJENE ZABLUDE

Početak rata 1991. i sa definitivnim raspadom SFRJ, Srbija ulazi u prvu fazu politički orijentisanog kapitalizma. Pod njim ovde podrazumevam privredni sistem zasnovan na iskorišćavanju politički kreiranih monopola u specifičnom okruženju nacionalne tržišne privrede i kriminalizovane ekonomije, koji kreira uski krug privatno-vlasničke elite zajedno sa političkom elitom. Sociološka istraživanja profesora Mladena Lazića sa Filozofskog fakulteta u Beogradu pokazuju da čak dve trećine elitnih privatnih preduzetnika tokom 1990-ih potiče iz ranije komunističke nomenklature, dok se u drugim post-socijalističkim državama ovaj procenat kreće od jedne četvrtine do jedne trećine. Nacionalistička histerija je posednicima državnih aparata, omogućila nesmetanu konverziju ranijih monopolskih položaja stečenih u okviru socijalizma, a svaka mahinacija i zloupotreba je pravdana „patriotskom“ borbom za najviše nacionalne interese. Na ovaj način, u kontekstu „zastvorene kapitalističke države“ bivši političari i direktori društvenih preduzeća postaju vodeći privatni preduzetnici i ministri, a komunistički intelektualci konvertuju kulturni i socijalni kapital u politički, postajući vođe novih nacionalnih partija. U ovom periodu, počinje formiranje „lumpen–buržoazije“ (Karl Kozik) kao nove vladajuće klase, koja u svoje preduzetništvo strukturno ugrađuje podvale, kriminalne veze sa podzemljem i neraskidive koruptivne veze sa politikom.

KONTEKST LAŽNE PROMENE

Posle desetogodišnje destrukcije ekonomije, izgubljenih ratova, masovne pauperizacije i polarizacije društva, građanski i radnički pokret ruši

BETON BR. 141 DANAS, Utorak, 19. novembar 2013.

stari kvazi-socijalistički režim. Ovu drugu fazu političkog kapitalizma karakteriše izlazak države iz samoizolacionističkog perioda i integracija u međunarodne političke i ekonomske organizacije kroz prihvatanje logike bezalternativnosti. Nova liberalna, tj. neokonzervativna pravovernost dovodi do provincijalne zamene starih, komunističkih, novim iracionalnostima. Neupitno prihvaćena neoliberalna ideologija i strategija tranzicije predstavljena je kao ekspresni put u zapadno-evropski model društva izobilja. Konvertitske preduzetničke i političke klase privatizaciju „svega i svačega“ predstavljaju kao razumljiv cilj po sebi. Boljševička parola „kadrovi rešavaju sve“ zamenjuje se novom ortodoksnošću u vidu dogme „privatnici rešavaju sve“. Ovo dovršavanje procesa tajkunizacije privrede, politike i društva u Srbiji, predstavlja strategiju legitimacije miloševićevske verzije političkog kapitalizma u novom post-petooktobarskom kontekstu. Iako se dve prethodne decenije u velikoj meri razlikuju, u osnovi im je ista ekonomska filozofija proizvodnje i reprodukcije oligarhijskog privrednog sistema, podređenost svih segmenata društva najogoljenijem partijskom interesu i razaranje realnog sektora privrede. Pored političkih i privrednih, post-socijalistička tranzicija je imala i svoje društvene i kulturne reperkusije.

Socijalistička ekonomsko-socijalna formacija bila je pokušaj autoritarne modernizacije i kosmopolitizaicije Balkana, iako sputavana lokalnim konzervativnim i nedemokratskim kulturnim tradicijama, kao i boljševičkom političkom kulturom. Njeni najvažniji rezultati pored prelaska države iz perifernog u poluperiferni položaj na globalnom nivou su: industrijalizacija, urbanizacija, laicizacija, anti-nacionalizam, podizanje opšteg obrazovanja, otvorenija društvena struktura i veća vertikalna društvena pokretljivost, ekonomska produktivnost, ravnomernija raspodela društvenog bogatstva itd. – a sve pod uticajem internacionalističke i kosmopolitske uloge marksizma. Socijalizam je posle II svetskog rata obezbedio skoro pola veka mira i društvenog prosperiteta u SFRJ.

Međutim, nepodeljena vlast i od strane komunista reprodukovana i osnaživana predkomunistička tradicija izrazite dominacije države nad slabim i atomizovanim društvom, omogućila je da se u kratkom roku, masovno i sa neobično velikim uspehom, iz vrha komunističkih oligarhija reakcionarni zaokret prema tradicionalističkim obrascima proširi i na društvo u celini. Opšta ruinizacija političkog i društvenog života za posledicu je imala anomiju društvene organizacije i proizvodnju krize društvene solidarnosti, a vrlo je snažan i proces repatrijarhalizacije društva i provincijalizacija nauke. Za razliku od situacije u kulturi u SFRJ i tadašnje povezanosti sa svetom (primer časopisa „Praksis“ i Korčulanske letnje škole). Dok je danas srpsko društvo jedno od najzatvorenijih društava u Evropi, po pitanju međugeneracijske i unutargeneracijske društvene pokretljivosti. Ne samo da je teško da dete radnika napreduje u društvenoj strukturi u odnosu na svoje roditelje, nego i da jedna ista osoba napreduje u svom preduzeću, ili, opštije, tokom svog radnog veka. Jugoslovesnko društvo je po ovom kriteriju 1960-ih godina delilo prvo mesto sa švedskim. Takođe, sa uvođenjem radikalnih neoliberalnih mera na univerzitete u poslednjih par godina, vrata viskog školstva su u potpunosti zatvorena deci seljaka i radnika. Dok je u realsocijalizmu, kolektivno-vlasnička klasa zauzimajući rukovodeće političke i privredne funkcije, imala samo privremeni karakter. Sa odlaskom sa tih funkcija, svoje mesto u toj klasi prepuštali su novim „kardrovima“ koji su dolazili iz srednjih, ili, ređe, radničkih slojeva. Dakle, post-socijalistička transformacija je u potpunosti restaurirala predmodernu konzerviranost društvene strukture u „krvi i poreklu“.

DESDNA TELEOLOGIJA

Levu ortodoksiju neupitne sveopšte etatizacije, zamenila je desna teleologija privatizacije svega postojećeg kao uslov nad svim uslovima. U izmenjenom kontekstu koji je ustoličio profit i naciju kao vrhovne kriterije, postalo je normalizovano lamentiranje nad oduzetom i nacionalizovanom imovinom od strane komunista nakon Drugog svetskog rata, dok retko ko postavlja pitanje legitimnosti privatizacija i eksproprijacije društvene imovine i kapitala od radnika koji su ih godinama unazad stvarali. Politička elita je postala „rob trenutka“ (Fridrih Niče) u kojem je „biti veći neoliberal od izvornih neoliberala“ stvar prestiža. Privatizacija svega onoga što se može prodati, postala je cilj za sebe, bez obzira na razorne društvene efekte. Pa ispada da je jedina zapravo smišljena strategija totalno urušavanje radničkih prava, privrede i realnog sektora, tj. stvaranje egzistencijalne zavisnosti od međunarodnih finansijskih institucija i priliva stranog kapitala. Naravno, hegemonija partijske države nad ostalim institucijama društva ostaje i dalje aktuelna, s tim što u novim okolnostima imamo (više)stranačku podelu javnih službi i rukovodećih položaja u širem smislu. A nepostojanje relevantnih socijalno-političkih snaga, koji bi bili agensi kvalitativno drugačijih društvenih promena, glavni je razlog nedostatka ozbiljne i artikulisane alternative. Ovo je vreme velikih transformacijskih nadanja, ali kako će se stvari dalje odvijati i gde će se zaustaviti, tek ćemo videti. Čini se da smo još uvek daleko od svake izvesnosti u tom pogledu ■

*Tekst je nastao u sklopu projekta „Ka razvijenijoj demokratiji“, koji organizuje KPZ Beton uz podršku Fonda za otvoreno društvo u Beogradu. Sadržaj ovog teksta isključivo je odgovornost autora teksta i ni na koji način se ne može smatrati da odražava gledišta Fonda za otvoreno društvo. Tekst je skraćen i prilagođen potrebama redakcije. Integralna verzija biće štampana u zborniku tekstova sa tribina **Betona**.*

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Siniša Tucić

ŽIVOT UBER ALLES

Ja sam vaš menadžer.
Prošao sam obuke.
I biću lider.
Naučićete mnogo od mene.
Treba mi Vaš život kojim ću da vladam
Jednog dana biću predsednik!

Ne brinite
Naučiću vas da meditirate
Nećete biti izgubljena generacija
Ja ću biti u vašim životima!
Vi nemate šta da brinete.

Život Uber Alles!
Život Uber Alles!
Uber Alles život!
Uber Alles život!

Novi Zen Fašizam zagospodariće nad vama
100%prirodno
Trčaćete veliku trku
i uvek ćete imati nasmevano lice puno života.

Zatvorite oči!
Diktatura više ne može ovde da se dogodi
Hipici su izumrli
Mi svi živimo slobodno.

Danas je 2013.
Tajna policija kuca na vaša vrata
I sigurno će doći po vas.
Zločini su ostali u prošlosti
Oni više nisu vaša briga.

Dodite tiho u logor
Svi ste osvetljeni lampama
Vaša lica su nasmejana
I odeća vam lepo stoji.

Umiraćete polako, ali ćete živeti
Ješćete jaja od zmije i organsku hranu
Vaš predsednik vas voli
Menadžer će boravak u logoru učiniti prijatnim ■

➔ Kako se kali kultura:
Andrej Fajgelj podučava sviranje
violine sa jednom žicom